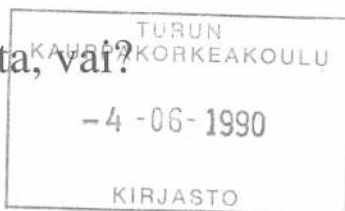

Kehitetään tutkimusta ja ohjausta, vai?

Tutkimus ja sen kehittäminen kiinnostavat valtiovaltaa, opetusministeriötä ja Suomen Akatemiaa. Viime vuosien tulospuheen päälle on valmistunut kaksi varsin painavaa mietintöä: Tutkijankoulutustoimikunnan loppumietintö (jatkossa: Tutkija 89) ja Perustutkimustyöryhmä 89:n mietintö (jatkossa: Perus 89). Olisi houkuttelevaa ruveta ihastelemaan sitä, mitä kaikkea hyvää mietinnöt lupaavat vaikkapa Akatemian virkojen lisäämiseksi. Kriittistä mielenlaatua voisi tyydyttää epäjohtonmukaisuuksien ja ongelmien kaivelu. Yritän aluksi jotain muuta.

Michel Foucault'n tavassa puhua diskurssista — muistatteko vielä tuon käsitteen muutaman vuoden takaisesta keskustelusta? — oli viehättävää yritys yhdistää yhden tarkastelun piiriin tietyt käsitteet, puhutavat ja niihin liittyvä tiedon keruun, rekisteröinnin ja luokittelun kokonaisuus. Tästä näkökulmasta ei ole ehkä aivan viisasta käydä pelkästään arvioivaa puolesta ja vastaan -reformikeskustelua. Mietintöjen luomat erottelut ja käsitte-mallit alkavat joka tapauksessa elää omaa elämäänsä ja vaikuttavat yliopistojen toimintaan suhtauduttiin itse mietintöihin sitten vähätellen, torjuen tai ihastellen. Mietinnöt muokkaavat jo nyt sitä retoriikkaa, jolla hakemuksia kirjoitetaan ja jolla uusia hankkeita esitetään hyväksyttäväksi. Vaikka yliopistoissa tapahtuisi aivan samat asiat kuin vuosi tai kymmen vuotta sitten, nämä samat asiat perustellaan silti eri kielellä.

Yritän siis seuraavassa tarkastella näiden mietintöjen ja eräiden niiden taustalla olevien kielipelien retoriikkaa yhdessä niiden kanssa syntyvien käytäntöjen kanssa. Mietintöjen taustalta kasvaa väkisinikin esiin viime vuosien keskustelu yliopistojen tuloksellisuudesta; ilman tämän retoriikan olettamista ja ymmärtämistä mietintöjä on vaikea sijoittaa mihinkään ja toisaalta mietintöjen ehdotukset toteutuvat vain siinä virityksessä, jonka tulosajattelun toteuttaminen on yliopistoissa luonut.

Tulos on varsin tyypillinen piilometafora. Konsultit ja hallinnon asiantuntijat käyttävät sitä niin itsestään selvästi, olettaen »tuloksen» todella kirjaimellisesti viittaavaan joihinkin reaali maailman ilmiöihin, että ilmauksen metaforisuus näyttää tyystin hukkuvan. Yritykselle tuloksen käsitteelle voi olla varsin tarkka referenssi: tulos on aina viime kädessä mitattavissa rahassa. Etevä esittäjä voi hankkia menestystä ja vaikka myydä esitystään, mutta kaapissa olevia suunnitelmia tai juhlapuheita ei voi esittää tilinpäätöksessä rahan muodossa. Tuloksen manipulointi ei siis ole pitemmän ajan kuluessa mahdollista selkeän referenssin vuoksi.

On muitakin rajoitettuja kielipelejä, missä tuloksen viittaussuhde tuntuu kohtuullisen selvältä. Urheilu näyttää tällaiselta alueelta, mutta sielläkin doping ja kotiin päin mittaaminen hämäävät tilannetta: kun tulosta on saavutettava, voidaan mäkimiesten lennot mitata kovin eri normein. Silti tilanne näyttää yleensä kohtuullisen selkeätä ja mitattavalta.

Hallintoon ja yliopistoihin siirrettynä tulosretoriikka on menettänyt selvän referenssin-sä ja asettunut poliittiseen kenttään. »Kansainvälistä kilpailukykyä» ei seiväshypyssä voi kohentaa pelkästään kasvattamalla uusia viiden metrin ylittäjiä, kun taas yliopistollinen tulosretoriikka olettaa, että opinnäytteiden *lukumäärä* sinällään kertoo tulosten saavuttamisesta. Sama koskee julkaisuja: lisäämällä vaikkapa yhdentekeviä ja suunnilleen samaa asiaa toistavia julkaisuja saadaan lisää tulosta. Wittgensteinin elämäntyö häviäisi useimpien mittareiden mukaan kirrkaasti lääketieteen professorin kohtuulliselle vuositulokselle.

Keksimällä taitavia otsikoiden muutoksia yhä suurempi osa toiminnasta voidaan nimetä »kansainväliseksi» ja siten tuottavaksi. Tulospaineeseen on siis mahdollista vastata retoriikan ja standardien manipuloimisen avulla ilman sen kummenpaa reaalitytuloksen muutosta.

Sanottakoon suoraan (vaikkapa tiedoksi oman työni arvioitsijoille), että en vastusta tutkimuksen tuloksellisuuden arviointia. Olen vain yrittänyt eritellä sitä, millaiseen poliittiseen kenttään tämä arviointi välttämättä sijoittuu. Mainittu tulospaine ja tulosten arviointiin luotu välineistö luo joka tapauksessa pelitilanteen, joka ratkaisevasti vaikuttaa molempien mietintöjen esitysten toteutumisen tapaan. Toimikuntien tarjoamat tietokannat, seurannat ja jo olemassa olevat määrämuotoiset mittarit ovat tältä kannalta suhteellisen herkkiä standardien manipuloinnille.

»Toimikunta on arvioinut, että 1990-luvulla tulisi suorittaa vuosittain keskimäärin vähintään 600 tohtorin tutkintoa» (Tutkija 89, 43). On suhteellisen helppo ymmärtää tämä tavoite vaikkapa lääketieteen tai teknisten tieteiden kohdalla. Sen sijaan voi pysähtyä kysymään, millä tavoin tohtorien tuotannon määrällinen lisääminen on erityinen tulos humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla. On totta, että nuorena väitelleellä on tittelinsä turvin hiukan helpompi solmia kansainvälisiä suhteita. Toisaalta on hiukan vaikea löytää todellisia perusteita sillekään, että juuri Suomessa tutkijoiden tulisi tehdä niin suuri osa elämäntyöstään työn ohjaajan alaisuudessa. Tutkijan lisenssin helpompi saaminen voisi näin ajatellen osaltaan vapauttaa akateemista ilmapiiriä.

Yliopistojen tulos ei kuitenkaan kasva siitä mihinkään, että aikaisempaa pienempiä ja vähemmän vaativia (ehkä hyvän lisensiaattityön tasoisia?) töitä aletaan kutsua väitöskirjoiksi. Standardin muuttaminen saattaa hyvinkin olla paikallaan, mutta se ei sinänsä lisää korkeatasoisia tutkimuksia eikä korkeatasoisia tutkijoita.

Tutkintojen suorittajan näkökulmasta tilanteeseen liittyy monia ongelmia. Tutkijan-koulutustoimikunta on sinänsä tulkallisesti todennut, että nuorilla tohtoreilla on paremmat mahdollisuudet päästä alkuun muualla työelämässä kuin vanhoilla tohtoreilla. Parhaat mahdollisuudet voi, kiusallista kyllä, olla kuitenkin heti valmistumisen jälkeen yliopiston ulkopuolelle siirtyneellä. Ei ole kovinkaan paljon näyttöä siitä, että työmarkkinat suuremmin kaipaisivat väitelleitä humanisteja tai yhteiskuntatieteilijöitä. Kenties tällaiset työmarkkinat voidaan aikanaan luoda.

Ongelma tulee toisessa muodossa vastaan niiden kohdalla, jotka haluaisivat vakavissaan jatkaa tutkimustyötä väitöskirjan jälkeenkin. Heidän työstäänhan paljolti riippuu se, toteutuvatko perustutkimuksen kehittämiseen tähtäävät ajatukset. Tällä hetkellä jatko-opiskelijat ovat laitoksilleen tärkeä resurssi, koska vain he voivat tuottaa noita tärkeistä tärkeimpiä tuloksia — väitöskirjoja. Toistaiseksi tilanne on kannustava ainoastaan laitoksen kannalta: laitos korjaa tililleen pisteet suoritetuista opinnäytteistä. Väittelijän kannalta tilanne voi olla kokonaan toinen, koska väitöskirjan valmistuminen merkitsee tämän kultaisen ominaisuuden katoamista — vain väitelleet eivät enää väittele — ja mahdollista työttömyyttä. Yhdessä nopeutuvan väittelyn kanssa tämä merkitsee tieteellisen jatkuvuuden katkeamisen vaaraa. Yhä uudet tutkijanalut aloittaisivat työn alusta, ilman tradition tai koulukuntien tukea, vain päästäkseen hyvään alkuun ennen uran loppua (jota voidaan kutsua myös työelämään siirtymiseksi).

Tutkijankoulutustoimikunta esittää toki ratkaisuja tähän ongelmaan. Noin 300 tohtoreilla olevaa assistentin virkaa tulisi muuttaa yliassistentin viroiksi, jonka lisäksi tarvittaisiin 150 uutta yliassistentin virkaa. Osa Suomen Akatemian nuoremman tutkijan viroista varattaisiin vasta väitelleille, jonka vuoksi tarvittaisiin lisää noin 40 nuoremman tutkijan paikkaa.

Skeptikko joutuu tekemään hankalampia arvioita. Tuloslaskenta toimii jo nyt, kun taas toimikunnan esitykset ovat hyvää tarkoitettavia toivomuksia, joista osa mahdollisesti toteutuu tulevaisuudessa. Molemmat toimikunnat esittävät assistenttien työn keskittämistä tutkimukseen, viran määrääjän palauttamista viidestä kolmeen vuoteen ja kausien ylärajaksi kahta kautta. Yhdessä nämä esitykset vähentäisivät massiivisesti tunteja perustutkintojen opetuksesta. Siirtyvätkö katoavat tehtävät professoreille, joiden panos jatkotutkintojen vauhdittamisessa pitäisi samaan aikaan kasvaa ratkaisevasti? Kumman ryhmän tarpeet toteutunevat kiistatilanteessa?

On nurinkurista, että toivotaan lisää nuoria ja lahjakkaita tutkijoita, mutta sivuutetaan ongelman käsittelyssä perustutkinnot ja niiden työskentelytavat. Jos perustutkinto koostuu kirjojen ja luentojen tenttimisestä sekä esseiden kirjoittamisesta, ovat eväät tutkimuksen tekemiseen alun alkaen varsin rajalliset. Kyse ei ole gradun laajuudesta tai vaativuudesta vaan siitä, missä määrin perustutkinto sisältää erilaisia tutkimustehtäviä (Umberto Econ tarkoittamassa merkityksessä). Tämän-suuntaista opetusta on vaikea ajatella, mikäli kaikki keskeiset ehdotukset tähtäävät — sinänsä perustellusti — tutkimustyön lisääntymiseen opetuksen kustannuksella. Jos opiskelija ei saa perustutkinnon aikana minkäänlaista otetta tutkimustyöhön, ei neljä seuraavaa vuotta kasvata kovin pätevää tohtoriakaan. Suurin ajanhukka onkin ehkä siinä, että vasta perustutkinnon valmistumisen jälkeen aletaan vakavasti opiskella tutkimuksen tekoa.

Ehdotuksia vaivaa tuttu hölmöläisen hyväuskoisuus: peittoa lyhennetään jalkopäästä, jotta saataisiin terävä pää peiton alle. Tällaisenaan esitykset eivät toteuta niille asetettuja hyviä tavoitteita. Kannattaa muistaa, millainen sota ja mellakka on ollut käynnissä dosenttien oikeudesta opettaa. Assistentit ovat jatko-opiskelijoina tuskin sen vahvemmassa asemassa laitoksillaan. On odotettavissa, että opetus jää jatkossakin assistenttien huoleksi. Silloin virkakausien lyhentäminen vain heikentää heidän mahdollisuuksiaan tutkijoina.

* * *

»Erytisen tärkeänä toimikunta pitää sitä, että jatko-opiskelijalla olisi hyvät mahdollisuudet siirtyä perustutkinnon jälkeen tutkijankoulutukseen toiselle tieteenalalle tai toiseen korkeakouluun. Tällainen liikkuvuus vireyttäisi ja monipuolistaisi laitosten ilmapiiriä» (Tutkija 89, 45). Ja vielä terävämmin: »Selvimpiä osoituksia sisäänlämpiävyydestä ovat opiskelijoiden ja tutkijoiden pysyttäytyminen alkuperäisissä korkeakouluissaan ja laitoksissaan, mitä laitosten rekrytointipolitiikalla vielä suositaan, sekä tieteellisen yhteistyön vähäisyys yksikköjen kesken. Vaarallisimmillaan sisäänlämpiävyys on silloin, kun siihen liittyy itseriittoisuus, ajatus yksittäisen korkeakoulun tai tutkimuslaitoksen 'tieteellisestä omavaraisuudesta' suhteessa muihin laitoksiin» (Perus 89, 80—81).

Kannanottona tätä tekstiä on tietysti riemastuttavaa lukea. Poliittikan tutkimuksen päivien paneelissa professori Raimo Väyrynen haikaili suurempaa, vaikkapa itseensä kohdistuvaa, kritiikkiä. Olisiko tässä sellaisen paikka? Jostain syystä valtio-opin alueelle ei ole syntynyt valtakunnallisia jatkokoulutuksen ohjelmia eikä kovin sanottavaa valtakunnallista yhteistyötä. Missä määrin tämä perustuu olettamukseen, että kukin laitos, ainakin suurin, on yksinäänkin riittävän suuri ja korkeatasoinen järjestämään tutkijakoulutuksen itse?

Mietintöjen räväkän kielenkäytön tuottama ilo haihtuu sitä mukaa, kun alkaa etsiä realistisia keinoja tieteellisen liikkuvuuden edistämiseksi. Keinoja ei mietinnöistä enää löydykään. Viisi tai kymmenen vuotta sitten esitettyinä tällaiset asenteisiin ja ajatteluun vetoavat perustelut olisivat saataneet toimiakin. Nyt yliopistot ja laitokset elävät kuitenkin uutta aikaa, jonka toimikunnat tuntuvat häveliäästi unohtaneen. Laitosten kannalta nuoret, lahjakkaat tutkijat ovat tärkeä ellei kaikkein tärkein resurssi. Tulospisteiden kerääminen

edellyttää, että omia saadaan eteenpäin, että omat tekevät oppinnäytteitä ja etenevät aikataulussa. Omien oppilaiden menetys kilpailevalle professorille ja kilpailevalle yliopistolle olisi huolestuttava menetys.

Kyse ei siis ole ainakaan opiskelijoiden asenteesta tai pelkästä tiedon puutteesta. Liikkuvuudelle ei nykyisellään ole kannustimia. Jos valtio-opissa toistuvasti todetaan yhteisten ohjelmien tarpeettomuus, kertonee se myös haluttomuudesta tiiviimpien kontaktien ja avoimempien markkinoiden syntymiseen. Väitän, että nykytuotoinen tuloslaskenta asettuu tällä kohtaa yliopistojen vapaata toimintaa ja tuloksen luomista vastaan.

»Tutkimusorganisaatioiden taloudellisen ja toiminnallisen päätösvallan lisäämisen linja, joka on aivan oikea, ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että yhteistyön kehittyminen pysähtyy tutkimusyksikköjen itsensä tekemillä autonomisilla päätöksillä» (Perus 89, 81).

* * *

Toimikuntien esityksissä näyttää kulkevan kahdenlaisia teemoja: toisissa tavoitteisiin ja puheeseen ei liity uusia käytäntöjä tai tekniikoita (kuten yllä puhuttaessa liikkuvuudesta), toisten kohdalla retoriikalla näyttää olevan välittömästi yhteyksiä käytäntöihin. Tähän jälkimmäiseen ryhmään luen kummankin toimikunnan puheen *monitieteisyyden* suosimisesta.

Tutkijankoulutustoimikunnan esitys mahdollisuudesta vaihtaa jopa tieteenalaa eri oppinnäytteiden välillä on suhteellisen hurja. Samaan suuntaan ajattelee toinen toimikunta esittäessään Suomen Akatemian kohdalla mm. humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen toimikunnan yhdistämistä — näin tieteiden ja laitosten rajojen ylittäminen ei tällä kohtaa jäisi vain puheeksi.

»Tutkimuksessa on selvästi havaittavissa uudelleenjäsentymistä. Uudet menetelmät ja uudet tutkimusaiheet yhdistävät eri tieteenalojen tutkijoita hedelmällisellä tavalla» (Tutkija 89, 16). Tältä pohjalta päädytään esittämään tieteidenvälistä tutkijankoulutusta. Ratkaisuna voi olla, että opiskelija liittyy alun alkaen monitieteiseen tutkijaryhmään tai että eri tieteenalat soveltavat samaa metodologiaa. Yhtenä ratkaisuna olisi, että opiskelija "siirtyy perustutkinnon jälkeen kokonaan toiselle tieteenalalle". Kauneimmillaan uudet tavoitteenasettelut näkyvät seuraavassa katkelmassa:

"Jatko-opiskelija valitsee *monitieteisen opintosuunnitelman* oman tutkimusintressinsä mukaisesti tai hankkiakseen laajan kompetenssin. Tällaisten henkilöiden tutkimusasenne on usein innovatiivinen, ja heitä pitäisi ennakkoluulottomasti tukea." (Tutkija 89, 17).

Politiikan tutkimuksessa ei siis toistaiseksi ole olemassa edes oman alan laitosten välisiä ohjelmia, jotka helpottaisivat suositeltuja siirtymiä. Edellä esitetyn tavoitteen vastaisesti vaaditaan silloin tällöin, että valtio-opissa tulisi nykyistä tarkemmin rajoittua vain keskeisten valtioelinten toiminnan tutkimiseen. Kun toimikunnat esittävät tieteellisen liikkuvuuden ja rajojen ylittämisen ajatusta, elää ajatus oman alueen puhdistamisesta ja rajojen valvomisen tärkeydestä ainakin valtio-opin piirissä.

Voi olla, että toimikuntien yhdistäminen merkitsisi tällaisen liikkuvuuden rohkaisemista. »Monitieteellisyiden» retoriikan painottaminen merkitsee joka tapauksessa sitä, että monitieteisyys yleisty akatemialle tulevaisuudessa uusissa hakemuksissa.

Sen sijaan on hyvin epävarmaa, miten realistisesti monitieteisyyden vaatimus asettuu jo käytössä olevaan tulosseurantaan. Onhan jokseenkin selvää, että työskentely on nopeinta ja tehokkainta jo valmiiden paradigmojen puitteissa ja jo valmiisiin menetelmiin nojautuen. Ajatus väitöskirjan tekemisestä mahdollisimman nuorena ja neljän vuoden kuluessa asettaa melko tehokkaan sulun juuri monitieteelliselle lähestymistavalle, jossa hallittavien alueiden ja kysymyksenasettelujen määrä kasvaa. Monitieteisyys saa joka tapauksessa uuden tulkinnan: se monitieteellisyys, joka jo tällä hetkellä hallitaan. »Tärkeätä on järjestää

asiantunteva ohjaus, mikä yleensä merkitsee useamman ohjaajan käyttöä.» (Tutkija 89, 17). Mietintö olettaa, että jokaiseen tarpeeseen on olemassa pätevä ohjaus, mikä ei pidä paikkaansa.

Toimikunnat ansaitsevat kiitosta siitä, miten avaraan liikkuvuuteen ne ovat mietinnössään kannustaneet. Kukaan ei vain näytä pysähtyneen miettimään, mitä ponnistuksia yleisen diletanttisuuden ylittämä monitieteisyys käytännössä edellyttää juuri opinnäytteiltä, joissa perinteisesti korostuvat hyvinkin muodolliset »alueen täydellisen hallinnan» vaatimukset. Monitieteellisyys ja sen edellyttämä »innovatiivinen tutkimusasetus» ovatkin kiusallisesti ristiriidassa määrämuotoisen tuloslaskennan kanssa.

Ongelma voidaan nähdä myös toisin päin ja kysyä, säilyykö itse tiedeperusta näiden monitieteellisten ohjelmien ja perustutkimuksen projektien jäljiltä. Tutkinnonuudistuksen yhteydessä esitettiin *ongelmakeskeisyyttä*, sen jälkeen Suomen Akatemian toimintaa jäsensivät *painopistealueet*. Kun väittelijät nuorentuvat ja väitösten vaatimustaso mahdollisesti kohtuullistuu, kun laitosten väki mahdollisesti vaihtuu nykyistä nopeammin, voi kovin monitieteellisen kentän hallinta olla ongelmallista. Perustutkimuksen, sen resurssien ja jatkuvuuden puolesta voi olla aiheesta huolissaan.

* * *

Suomessa tieteen kenttä on hyvin hierarkkisesti organisoitunut. Ulkoisten merkistöjen paino on suuri: professori, professorin pätevyys, apulaisprofessori, dosentti, tohtori ... Harva pätevä tutkija uskaltaa elää maisterin tai lisensiaatin kirjoissa. Toki tiedetään, että Arto Noron paino yhteiskuntatieteissä on toista kuin lukuisten tohtoreiden, mutta Noro kuuluu itsenäisyydessään silti harvojen poikkeusten joukkoon.

Tällä kentän sisäisellä hierarkkisuudella on oma vakaa painonsa, kun väittelijöiden ikää yritetään painaa alaspäin. Kysehän on tohtoreiden, dosenttien ja professorien kannalta myös heidän oman pääomansa arvon nakertamisesta. Mitä suuremman työn väitöskirja vaatii, mitä ankaramman kiirastulen läpi väittelijän on kuljettava, sen korkeampi on myös nykyisten tohtoreiden hallussa oleva tieteellinen pääoma. Ja mikäli Bourdieun ajatuksia ei ole Suomen akateemisen maailman kohdalta tyystin kumottu, voimme perustellusti odottaa pääoman haltijoiden puolustavan sijoitustensa arvoa jokaisen mahdollisen nuoren tukijan kohdalla.

Jatkotutkintojen suorittajille tämä merkitsee miinakenttään kävelemistä. Rahoittajat, Suomen Akatemian johdolla, odottavat väitöstä neljän vuoden kuluessa. Kollegat odottavat korkeatasoista työtä, joka on monitieteellinen ja kansainvälinen. Tarkastajat valvovat muodollista täydellisyyttä. Rahoittajien tyydyttäminen voi merkitä kollegojen ylenkatsetta ja huonon tutkijan sosiaalista arvostusta. Kollegojen tyydyttäminen voi merkitä rahojen loppumista ja tutkimuksen loppuunvientiä puritanistisena kärsimysnäytelmänä. Niin tai näin, tyytymättömiä riittää. Nopean väittelemisen tieteellisiä ja poliittisia ehtoja ei ole tunnistettu, eli reformin rasitteet on kasattu väittelijöiden kannettavaksi.

* * *

Toimikuntien monet ehdotukset tutkimuksen *kansainvälisyyden* lisäämiseksi ovat kiitettäviä. Tutkijan mahdollisuus ottaa perheensä mukaan ulkomaille tai kyky tarjota asuntoja ja kouluja Suomeen tulevien vieraillevien tutkijoiden perheille voi tuntua alkuun vain tylsältä sosiaalipolitiikalta. Taustalla voi nähdä kiitettävämmän ajatuksen: ulkomailta tutkimista ei enä pidetä epäilyttävänä ylellisyytenä, josta tutkijan tulisi maksaa köyhyiden ja karuuden veroa.

»Kansainvälisyys» on yleisessä käytössä helposti yleisnimike, jonka sisältö oletetaan yleisesti tunnetuksi. Rutiinimainen kongresseissa vieraileminen ei täytä kovin suuria odotuksia, vaikka saattaakin avata ovia eteenpäin. Kansainvälisyys aukenee ihmistieteissä

myös lukemattomina kansainvälisinä keskusteluina, joihin on mahdollista päästä kiinni oman yliopistonsa kirjastossa. Sikäli, mikäli kirjastolla on varat ja tahto hankkia kaikki haluttu materiaali.

Näillä kansainvälisten keskustelujen ja virtausten seuraamisilla on yleensä sellainen vaikutus, että käy entistä yksinäisemmäksi omassa maassaan. Ei nimittäin ole olemassa jotain kullekin tieteenalalle yhtä ongelmien ja metodien agendaa (ja meidänhän tuli olla vielä monitieteellisiä!), jonka avulla kansainvälisiä yhteyksiä solmivat tutkijat pysyisivät itsestään yhtenä ryppäänä. Seurauksena tahtoo olla, että vähänkin kansainvälisesti ajatteleva ja kansainväliseen keskusteluun itsensä sijoittava tutkija uhkaa jäädä ilman keskustelukumppaneita — ja sitä luvattua pätevää ohjausta. Kansainvälisten virikkeiden hankkiminen, sulattaminen ja kääntäminen niin kotimaassa kuin ulkomaillakin toimivaan muotoon vie aikaa. Juuri sitä aikaa, jota kaikkien päätösten mukaan pitäisi säästyä samalla kun monet muut vaativat tavoitteet saavutetaan.

* * *

Toimikuntien työn vakavin seuraus saattaa olla erityisen tutkijankoulutuskielen vaikinuttaminen. Ongelmallisiin tilanteisiin sopii mainittu yleinen vastaus: »Tärkeätä on järjestää asiantunteva ohjaus». Sinänsä kiitettävä on jälleen tavoite, jonka mukaan ohjaajan valinnan tulisi mahdollisimman paljon riippua jatko-opiskelijan omasta toivomuksesta. Ajatuksellisesti on täysin hyväksyttävää, sekin että ohjaaja olisi toiselta laitokselta ja omalta laitokselta olisi jonkinlainen työn »valvoja».

Mutta kasvatuksellinen paatos kasva esiin ohjauksen kultivoinnissa: »Jatko-opiskelijoiden tutkimustyön *edistämiseksi* tulee ennen kaikkea huolehtia *säännöllisen ohjauksen* järjestämisestä kaikille jatko-opiskelijoille» (kurs. MH). Toimikunta esittää työryhmää, joka ryhtyisi »huolehtimaan jatkotoimenpiteistä» tutkijankoulutuksen alueella. Samoin esitetään, että tutkijankoulutusta koskevaa tutkimus- ja selvitystoimintaa »tulee jatkaa ja tehostaa». Samoin on tarpeellista »jatkuvan tilastollisen seurannan» sihdin tiukentaminen.

Kaikki nämä ohjaukset, tehostamiset, tutkimiset ja edistämiset yhdessä kertovat uuden laajan puhemaailman synnystä. Tilannetta hallinnoidaan ja tutkitaan. Mietinnöissä ei sen sijaan ole kovin paljon jälkiä siitä, että tämän uuden tiedon keruun kohteet olisivat olleet mukana suunnittelussa. Yleisen mittaamisen, arvioinnin ja vertaamisen yhtenä seurauksena on usein yhdenmukaistuminen. Vaikeammin kuvaan istuvat tutkijat — jotka haluavat vaikkapa tehdä normia vaativamman väitöskirjan — voivat olla vaikeuksissa tämän kasvavan ohjauksen ja kehittämisen kanssa. Sama koskee intoa perustaa suuria projekteja, joissa tutkijat pääsevät nopeammin mukaan ja hyviin tuloksiin. Pertustettakoon suuria projekteja, mutta ei pienten projektien ja välttämättömän yksinäisen tutkimuksen kustannuksella. Tutkijoita, lahjakkuuksia ja tarpeita on erilaisia. On kohtalokasta, jos tutkijaksi aikovan mahdollisuudet ovat siitä kiinni, sopiiko persoonallisuus kulloinkin nousussa olevaan suhdanteeseen.

Kaikkine ansioineenkin mietinnöt kätkevät huonosti ylhäältä alas -näkökulmansa. Esityksissä ei vihjatakaan siitä, että akateemisen yhteisön hierarkkisuuden purkaminen saattaisi olla todellisten kykyjen ja tuottavuuden esiin saamisen olennainen ehto. Kenties ohjauksen avartuminen ja pääministeri Harri Holkerin ehdottama opiskelijoista kilpaileminen eivät ole mahdollisia ennen kuin professorien joukkoa lähdetään tuntuvasti laajentamaan. Onhan sekä ironista että suomalaiselle tieteelliselle maailmalle kuvaavaa, että tohtoreille esitetään uusia työpaikkoja yliapulaisen nimikkeellä, vaikka juuri on perusteltu tohtorien määrän kasvattamista itsenäisten tutkijoiden tarpeella. Jos odotetaan itsenäisiä tutkijoita, pitäisi olla enemmän itsenäisten tutkijoiden virkoja.

MATTI HYVÄRINEN